

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اخلاق فناوری اطلاعات

دکتر حمید شهریاری

قم - ۱۳۸۸

سرشناسه	: شهر یاری، حمید، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور	: اخلاق فناوری اطلاعات/حمید شهر یاری.
مشخصات نشر	: قم: دانشگاه قم، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: 978-964-8261-51-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۵۹-۱۵۵
موضوع	: تکنولوژی اطلاعات—جنبه های اخلاقی
موضوع	: تکنولوژی اطلاعات—جنبه های اجتماعی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۰ ش ۹ ت ۸ / HC ۷۹
رده بندی دیویی	: ۳۰۳/۴۸۳۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۵۶۶۴۹۱

انتشارات دانشگاه قم

عنوان: اخلاق فناوری اطلاعات

نویسنده: حمید شهر یاری

ویراستار ادبی: محمود مهرآوران

طراح جلد: محسن احمدی

صفحه آرا: محمد باقر مهرآبادی

چاپ و صحافی: هوشنگی

ناظر فنی: علیرضا معظمی

نوبت و سال چاپ: سوم، زمستان ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰

بهاء: ۲۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۶-۵۱-۸۲۶۱-۹۶۴-۹۷۸

آدرس الکترونیکی: [Publication@ Qom. ac.ir](mailto:Publication@Qom.ac.ir)

کلیه حقوق مادی و معنوی برای ناشر محفوظ است.

قم، بلوار الغدیر، دانشگاه قم، اداره چاپ و انتشارات دانشگاه

تلفن: ۰۳۳۴۴۴۳۲۱-۲۵-۳۲۱۰۳۳۴۵-۲۵

مقدمه

توسعه علوم انسانی در کشور ما نیازمند یک پژوهش ترکیبی است. این پژوهش، تلفیقی است بین مطالعات مدرن و استنباط سنتی. از سویی باید تاریخ توسعه هر رشته از این علوم را در دنیای مدرن پی‌جویی کرد و موضوعات و مسائل جدید را شناخت و استدلالهای هر مسأله را در منابع غربی طبقه‌بندی کرد و اقوال روزآمد را در آن یافت. در فلسفه جدید که نوعاً بر مبانی سکولار و غیر دینی استوار گشته است، بنیانهای دینی لحاظ نمی‌گردد. نظریات مدرن نوعاً یا با سنتهای دینی معارض است و یا آن را به امری حاشیه‌ای مبدل ساخته است. گرچه در دنیای پست‌مدرن و حتی مدرن، گهگاه بروز و ظهورهایی حاکی از نگاههای دینی در مسائل جدید مشاهده می‌شود، ولی این نگاهها در دنیای غرب امروز، شیوعی ندارد و در آن فضا گسترش نقل از این نوع متون نوعاً برای تبیین مردود بودن آنهاست. به هر حال، تسلط بر این نوع پژوهش نیازمند شناخت زبانهای روزآمد دنیا به خصوص زبان انگلیسی است. گرچه امر ترجمه نیز گهگاه به توسعه این نوع پژوهش کمک می‌کند، ولی نظر به تولید مستمر در هر مسأله در دنیای غرب، ترجمه به تنهایی نمی‌تواند کتب و مقالات جدید و روزآمد را در اختیار پژوهشگران قرار دهد. با توجه به توسعه دسترسی به این تولیدات با ابزارهایی چون اینترنت، نیاز به شناخت زبان ملموس‌تر گشته است.

از سویی دیگر باید در سنت دینی جستجو کرد تا موضوعات جدید را در آن به صورتی عام، یا خاص یافت و مسائل تطبیقی را تبیین و نظریه‌ای تدوین کرد تا پاسخگوی پرسشهای جدید باشد. این مهم نیازمند آگاهی کامل به روش استنباط عقلی و نقلی در علوم دینی است و بدون آن هر پژوهشی برای یافتن پاسخهای جدید در گستره دین، ابتر و ناقص می‌ماند یا در محدوده نقل قولهایی از دنیای مدرن و پست‌مدرن محصور می‌گردد. بدون شناخت زبان عربی و تسلط به متون دینی و دانش تفسیر، فقه، اصول فقه، فلسفه و مانند آن، جز این هم نباید انتظار داشت. پاسخهای مقبول در سنت دینی به پرسشهای مدرن، نیازمند دانش دین است و معمولاً این کار جز برای دانشمندان و فضلاء دینی میسر نیست.

پس برای انجام چنین پژوهشهایی نوعاً به محققانی نیاز داریم که در هر دو محیط کارآمد، به هر دو زبان مسلط و مطالعات بین‌رشته‌ای را پیشه خود ساخته باشند. در غیر این صورت،

یکی از دو نقیصه گریبان تحقیقات ما را خواهد گرفت. اول، از شناخت عمیق مسائل جدید عاجز مانیم و نادانسته، در عالم ذهن، فرضیاتی غیر واقعی را مسأله بینگاریم و به پاسخ به آنها بر مبانی دینی همت گماریم. دوم، مسائل جدید را بشناسیم ولی جز بازگویی پاسخهایی که در دنیای غرب رواج دارند، هنر دیگری از خود نشان ندهیم و ترویج نظریاتی را موجب شویم که با مبانی دینی الفتی ندارند.

بومی‌سازی علوم انسانی، در عصر حاضر، کاری بس دشوار و طرحی دراز مدت است و نباید بدون توجه به دو نقص فوق آن را در دستور کار قرار داد. برای حل این دو نقص، تنها راه حل، منتظر ماندن برای یافتن یا پرورش دادن چنین افرادی که دارای مطالعات بین‌رشته‌ای هستند، نیست. بلکه راههایی میانی و ترکیبی نیز وجود دارد. یکی از آن راهها این است که، همه باید در نهضتی مرکب از ترجمه و رجوع به سنت مشارکت کنیم تا به کمک هم، نقائص یکدیگر را در حوزه و دانشگاه بپوشانیم و هر یک با مزیت دیگری، خود را تکمیل کند تا در نهایت به تولید علمی در علوم انسانی دست یازیم.

توسعه علوم انسانی در دنیای غرب کاری حدوداً سیصد ساله بوده است. ما نباید تصور کنیم که با تکاسل یا تعجیل می‌توانیم گوی سبقت را در تولید فرآورده‌های علمی در این حوزه از آنان برابیم. در عین حال، نباید به سنت بسیار غنی خویش و توانش آن برای حل مشکلات دنیای جدید و زیرساختهای وحیانی و الهی آن که منجی عالم بشریت است کم‌توجهی کنیم. تاریخ نیز گویای آن است که پیشینه تاریخ سنت ما پربار از نظریه‌پردازانی است که چون ستاره‌ای درخشان در تاریخ علوم و فنون می‌درخشند. و این تجربه تاریخی امیدبخش و روح-افزاست.

بن‌مایه اصلی این کتاب سخنرانی‌های متعددی بود که در زمان تصدی دبیری شورای عالی اطلاع رسانی در سمینارها و همایش‌های متعدد داخلی و خارجی عرضه کرده بودم. برخی از آنها به صورت نمایش تصویری و برخی از آنها به صورت فیش‌برداری از آیات و روایات و نیز منابع فلسفی اخلاق کاربردی بود که به تناسب با هم ترکیب و تلفیق گشته بود. معمولاً پس از هر سخنرانی عده‌ای از دانشجویان و مخاطبان اظهار می‌داشتند که از مطالب عرضه شده خشنود هستند و مایلند نسخه‌ای از آن را در اختیار داشته باشند. در ابتدا برخی از موضوعات به صورت مقاله در مجلات مختلف به چاپ رسید و در نهایت تصمیم به نگارش

کتابی مستقل، جدی شد. ولی مدت یک سال و نیم طول کشید تا نگارشهای متفرق سامان یابد و از منابع سنتی و جدید مطالبی به آنها افزوده و به زینت طبع آراسته گردد. آنچه پیش روی دارید حاصل این تلاش است.

این یک کتاب درسی است و سه گروه مخاطب آن هستند. اول دانشجویانی که در علوم انسانی مشغول به تحصیل اند و در صددند با ورود به مباحث اخلاق کاربردی مطالعات خویش را غنی کنند. دوم دانشجویان رشته‌های فنی مرتبط با فناوری اطلاعات و ارتباطات که در دروس عمومی یا کاربردی، این درس را برگزیده‌اند. سوم مدیران و علاقمندان به حوزه فناوری اطلاعات که تمایل به آشنایی با مطالعات اخلاقی در این حوزه را کانون توجه خود قرار داده‌اند. به همین جهت لازم شد در این کتاب مقدماتی در حوزه توصیف فلسفه اخلاق و جایگاه اخلاق فناوری اطلاعات در کنار توصیف مباحث فنی گنجانیده شوند تا هر گروه با مباحث مورد نیاز خود آشنا شود. در عین حال نباید تذکر به این نقیصه را نیز فرو گذارد که به دلیل آشنایی هر گروه با حوزه کاری خود، بخشهایی از این کتاب برای آن گروه تکراری است. البته نویسنده سعی بلیغی کرده است که در هر مورد نگارش را با نکاتی سودمند و بدیع همراه سازد تا خوانندگان آشنا به هر بحث نیز بی‌بهره نمانند.

از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه و همکاران ایشان در اداره چاپ و نشر دانشگاه تشکر فراوان دارم که مقدمات طبع و نشر این اثر را بر عهده گرفتند و راه را برای عرضه این کتاب هموار کردند.

این اثر را به مقام معظم رهبری هدیه می‌کنم که در این روزهای سخت، آثار درایت و شکیبایی ایشان بر اهل دین و سیاست آشکارتر گشته و اهمیت نظام مقدس جمهوری اسلامی مبتنی بر ولایت فقیه را در نگاه دلسوختگان امام و انقلاب برجسته‌تر ساخته‌اند. در پایان از همه محققان و دانش‌پژوهان درخواست دارم که نگارنده را از نظرات سودمند خویش بهره‌مند سازند و با تذکرات خویش بر غنای این اثر بیافزایند.

حمید شهریاری

shahriari@scict.ir

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی